

Iš kur atsiranda šilumos tiekėjų nuostoliai ir ar juos turi apmokėti vartotojai?

Gyventojai, gavę didžiules sąskaitas už šildymą, sunerimo, ar pagrįstai šilumos tiekėjas prašo tokių pinigų, galbūt kainos yra „išpūstos“ ir monopolistai lobsta vartotojų sąskaita. Gilinant detaliau, iš ko susidaro centralizuotai tiekiamos šilumos kaina, vartotojams nekyla klausimų, kodėl šilumos tiekėjas prašo padengti vamzdžių ir kitų įrenginių priežiūros, remonto sąnaudas, skirti pinigų darbuotojų algoms. Atskira išlaidų eilute nurodomos ir lėšos kurui įsigyti. Tačiau viena šilumos kainos dedamoji – nepadengtos sąnaudos kurui pirkti – sukėlė gyventojų pasipiktinimą, imta įtarinėti, kad šilumos tiekėjai tyčia daugiau sudegina kuro ar brangiau jį perka, dėl to pritrūksta lėšų, vėliau didina šilumos kainą, deklaruodami veiklos nuostolingumą.

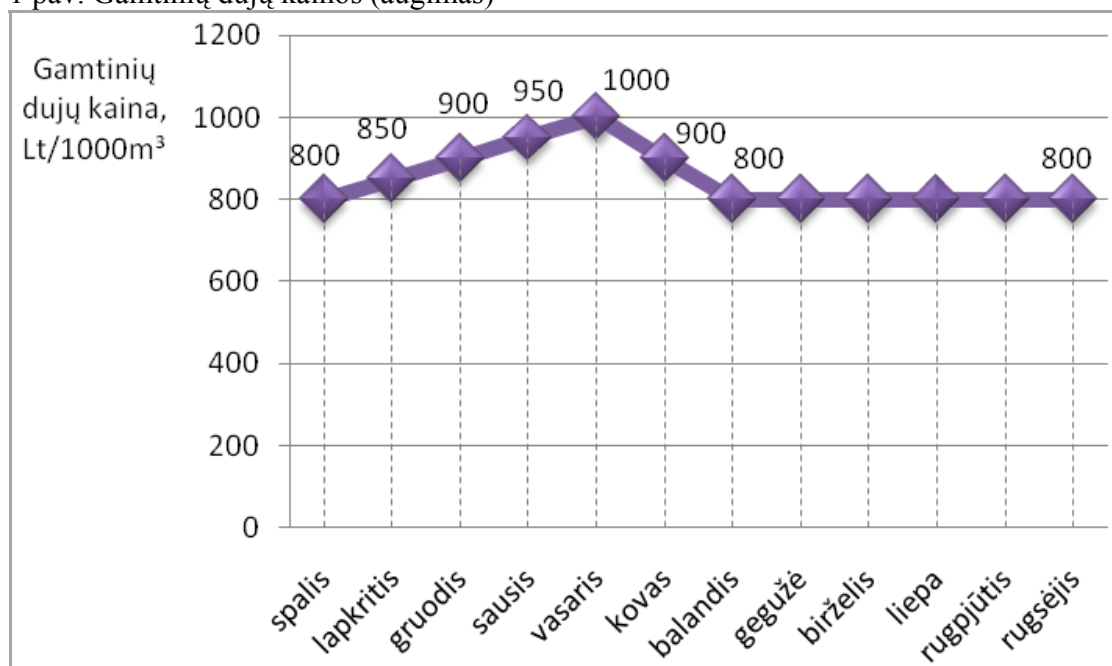
Komisija, priimdama sprendimą dėl šilumos kainos dydžio, tikrina įmonės sąnaudas, spaudžia šilumos tiekėjus dirbti taupiai ir nepripažįsta nuostolių, kurie susidaro dėl neūkiškumo. Komisija renka iš šilumos tiekėjų duomenis, todėl kiekvieną mėnesį patikrinama už kiek ir kiek nupirko kuro, kiek jo buvo sudeginta ir kiek pagaminta šilumos. Kad ir kaip Komisija norėtų būti palankesnė vartotojui, tačiau negali būti neteisinga ir tiekėjo atžvilgiu. Todėl, jei duomenys rodo, kad skaičiuojant šilumos kainą manyta, jog gamtinės dujos (ar kitas kuras) kainuos apie 800 litų už tūkstantį kub. metrų, o realiai Lietuvoje jos buvo parduotos brangiau nei už 1100 litų, tai tą skirtumą Komisija leidžia įskaičiuoti į kainą. Šiuo atveju šilumos tiekėjo negalime apkaltinti neūkiškumu, nes gamtinių dujų, mazuto kainos sunkiai prognozuojamos ir priklauso nuo bendrų tendencijų pasaulio rinkoje. Tačiau nereiktų pamiršti, kad ši taisyklė galioja ir esant priešingai situacijai – kai į kainą yra įskaičiuojama aukštesnė kuro kaina, nei realiai tiekėjas mokėjo, sukauptos papildomos lėšos, nustatant kainas ateinančiam periodui, bus atimtos iš tiekėjų.

Pateiksime 2 supaprastintus pavyzdžius, kaip realiai veikia ši taisyklė, skaičiuojant šilumos tiekėjo išlaidas ir pajamas.

Nedidelė šilumos tiekimo įmonė per metus pagamina 20 000 MWh šilumos. Tokiam šilumos kiekiui pagaminti reikia sudeginti apie 2 mln. 400 tūkst. kubinių metrų dujų. Komisija, nustatydamą įmonei kainą, skaičiavo, kad gamtinės dujos ateinančiais metais kainuos vidutiniškai 800 litų už tūkst. kubinių metrų. Vadinasi, įmonė per metus turėtų išleisti apie 1 mln. 920 tūkst. litų dujoms įsigyti.

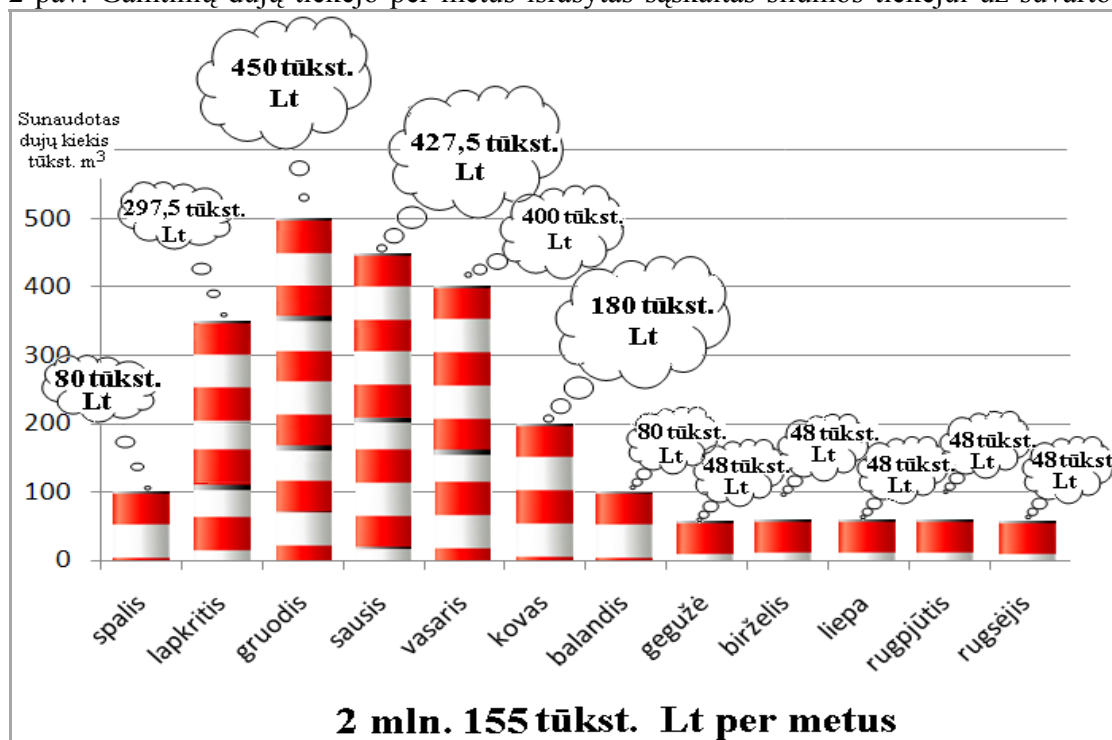
Pirmuoju atveju, skaičiuosim, kiek pajamų negaus šilumos tiekėjas, jei gamtinių dujų kainos visą šildymo sezoną augs.

1 pav. Gamtinių dujų kainos (augimas)

Kaip matome 1 pav., dujų kainos svyravo, kai kuriais mėnesiais buvo net labai aukštos. Mums, kaip vartotojams, svarbiausia, kad šaltaisiais metų mėnesiais dujos būtų pigesnės, nes tada jų reikia daugiau nupirkti, o vasarą įmonė kuro naudos nedaug, tik karštam vandeniui paruošti. Paprastai skaičiuojama, kad šilumos tiekimo įmonė šildymo mėnesiais sudegina 70 proc. metams reikalingo kuro kiekio.

2 pav. Gamtinių dujų tiekėjo per metus išrašytas sąskaitas šilumos tiekėjui už suvartotas dujas

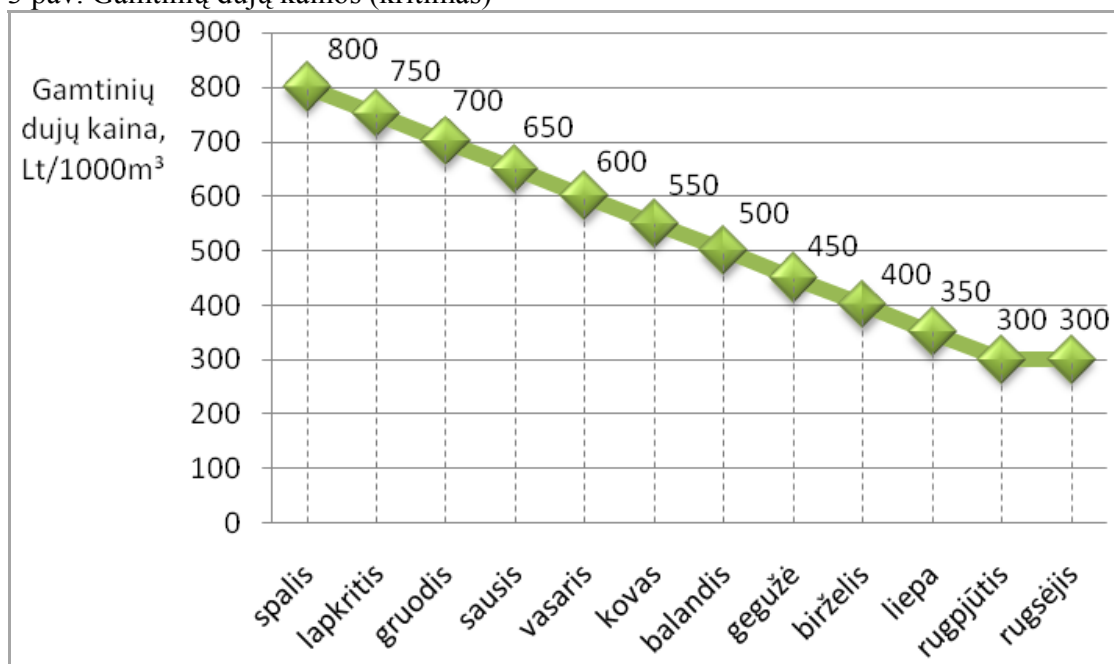

Suskaičiavus visas metų išlaidas gamtinėms dujoms pirkti, gauname, kad šilumos tiekėjas faktiškai išleido 2 mln. 155 tūkst. litų, o t. y. 235 tūkst. litų daugiau nei planavo ir vidutinė dujų kaina gavosi 898 litai už tūkstantį kubinių metrų. Šio kainų skirtumo šilumos vartotojai nemokėjo, nes skaičiuojant kainą visiems ateinantiems metams, buvo tikėtasi dujas pirkti pigiau, tad ir šilumos kaina buvo nustatyta mažesnė. Todėl Komisija perkamo kuro kainų svyravimus vertina kaip nuo įmonės veiklos nepriklausantį faktorių ir skaičiuodama kainas ateinančiam periodui įtraukia į šilumos kainą kaip nepadengtas sąnaudas kurui pirkti per praėjusį laikotarpį. Jei šilumos kainos būtų perskaičiuojamos kas mėnesį pagal realiai perkamo kuro kainas, tokių „nepadengtų sąnaudų“ įmonės nesukaupytų, tačiau augant kuro kainoms pasaulinėse rinkose, didėtų ir šilumos kilovatvalandės kaina kiekvieną mėnesį.

Dabartinė situacija parodė, kad kuro kainos pasaulinėse rinkose ne tik kyla aukštyn, tačiau gali staigiai ir leistis. Ar šilumos tiekėjas neuždirbs papildomai pajamų, jei dels perskaičiuoti ir sumažinti šilumos kainą?

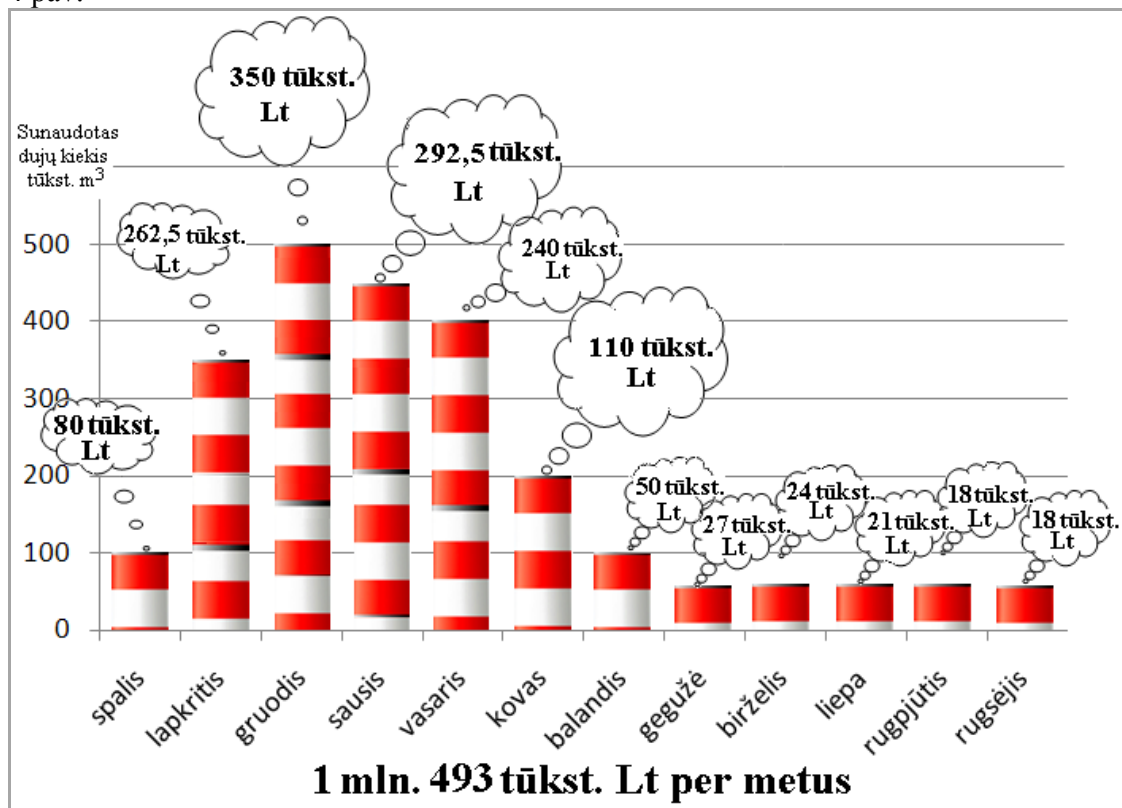
2 pavyzdyje aptarsime situaciją, kai šilumos kainoje kuro dedamoji yra įskaičiuota aukštesnė nei faktiškai tiekėjas moka.

3 pav. Gamtinių dujų kainos (kritimas)

Jau žinome, kad 20 000 MWh šilumos pagaminti prireiks sudeginti apie 2 mln. 400 tūkst. kubinių metrų dujų ir esant vidutinei 800 litų už tūkst. kubinių metrų kainai, įmonė per metus turėtų išleisti apie 1 mln. 920 tūkst. lėšų dujoms įsigyti. Tačiau smunkant ekonomikai, kuro kainos pasaulinio rinkoje taip pat krinta, ir gamtinės dujos, kaip matyti pavyzdyje, atpinga iki 300 litų už tūkstantį kubų. Kiek šilumos tiekimo įmonė sutaupys?

4 pav.

Jeigu oro temperatūra būtų tokia pati kaip pateikta 1 pavyzdyje ir sunaudotume tokį patį gamtinių dujų kiekį atskirais mėnesiais, tai dujų pardavėjas per metus pateiktų sąskaitų už 1 mln. 493 tūkst. Lt. Taigi šilumos tiekimo įmonė surinktų 427 tūkst. Lt daugiau pajamų, nei reikėtų lėšų kurui įsigyti. Ar ši suma nebūtų priskiriama pelnui? Tikrai ne, skaičiuojant šilumos kainą, 427 tūkst. Lt būtų atimami iš reikalingos sumos kurui įsigyti ateinančiam periodui (mūsų nagrinėjamu atveju, įmonei į šilumos kainą būtų įskaičiuojama jau 1 mln. 493 tūkst. litų gamtinėms dujoms įsigyti, o ne 1 mln. 920 tūkst. Lt esant vidutinei dujų kaina 800 litų už tūkstantį kubinių metrų).

Visame pasaulyje energetikos kainų reguliavimas grindžiamas tuo, kad vartotojas apmoka tik būtinašias ir pagrįstas tiekėjo sąnaudas bei įmonei leidžiama uždirbti pelną, kuris griežtai ribojamas. Tad jeigu vienu atveju vartotojas neprimokėjo šilumos tiekėjui dėl kuro kainų augimo, o kitu atveju permokėjo šilumininkams dėl kuro kainų kritimo, tai Komisija, nustatydamą kainas ateinančiam laikotarpiui, suveda balansą ir išlaiko pusiausvyrą tarp tiekėjų ir vartotojų interesų.